

מצא לפניו דרך סלולה מאברהם אבינו והיה הענין עבורו בגדר 'עתיקא', ואף על פי כן היה יגע להעמיק בעבודת ה' ובריאתו כאילו היו אצלו בגדר 'חדתא', ועמלו היה שוה ליגיעת אדם שדחיפתו לחיפוש האמת באה מתוך היותו נולד בסביבה רעה. הוא רצה לייסד בעצמו את יסודות הדת כמו איש המוצא את הכל מחדש, בידעו כי אז יתקיימו אצלו יותר. ועל כן אמרו רז"ל שהאבות שקולים היו... כי כל אחד נתייגע למצוא את דרך האמת בעצמו...
... האדם צריך להיות בכל יום כמו גר הבא להתגייר, מההתפעלות שמעורר בעצמו מהאמיתיות שהוא מתבונן בהם' (מתוך מכתב מאליהו ח"ג עמ' 125-124).

'מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים' -

'הנה השחר מתחיל להאיר בעוד לילה מחמת האור החוזר מהחמה - כך היה נס פורים, אור חוזר מן הבית השני, והאיר להם אף בעודם בגלות. וזה דוגמא על כל ימי גלותינו אשר תאיר לנו הארה מן הגאולה העתידה אף בעודנו בחשכת הגלות (שם משמואל פורים תרעא עמ' קסז). והגרשו"א זצ"ל פירש (מובא בהליכות שלמה ח"ב יט הערה 23): על ידי נס ההצלה של פורים באו להכרה השלמה שקיום התורה הוא יסוד הבריאה וקיום העולם ואורו, וכיון שהגיעו למדרגה זו שוב אין צורך בנסים גלויים אלא הבריאה יכולה להתנהל על פי הטבע כרצון ד' בעת הבריאה. וזהו 'סוף כל הנסים' - שאז נסתיימה תקופת חשכות האמונה שהיה צורך בנסים גלויים, והתחילה תקופת היום ('שחר'). הכרת האמונה השלימה שבה די לנו בנסים הנסתרים שבכל יום ויום להודות ולהלל לה' (ועיקר הפירוש מובא מספר יערות דבש - ע' דרשות בית ישי מהדר' תשס"ד עמ' תכא).

'אסתר סוף כל הנסים. והא איכא חנוכה? - ניתנה לכתוב קא אמרינן'. ע' באור רחב ועמוק בספר רסיסי לילה נו; מחשבות חרוץ יז. וע"ע פרי צדיק ח"א לחנוכה יד.

דף ל

'אמר רב פפא: צואה במקומה - אסור לקרות קריאת שמע... ומאי שנא מצואה על בשרו דאיתמר צואה על בשרו או שהיו ידיו בבית הכסא - רב הונא אמר: מותר לקרות ק"ש, ורב חסדא אמר: אסור...'. רש"י מפרש שהקושיא היא משניהם שהרי לא אסר רב חסדא אלא משום 'כל עצמותי תאמרנה' אבל לא משום זוהמת הריח.

[וצריך לומר לפירוש זה שבצואה במקומה אין שייך לאסור משום 'כל עצמותי תאמרנה', שאם כן מאי קושיא, שמא היינו טעמא דרב פפא לאסור. ובטעם הדבר יש לומר, הואיל וכשעומד אינה נראית - אין זה נחשב מקום גלוי לאסור משום 'כל עצמותי תאמרנה'. או משום שאותו אבר מיוחד לצואה ואינו נקי לעולם. עפ"י ריטב"א שפת אמת ומרומי שדה.

לכאורה היה נראה לפרש שמדברי ר"פ משמע דוקא במקומה וזהו ששאלו מאי שנא מצואה על בשרו שלר"ה מותר ולר"ח אסור ובין למר בין למר לא היה לרב פפא לחלק בין מקומה לשאר מקומות. וזה שכתב רש"י שאף לר"ח אסור רק משום 'כל עצמותי' וא"כ מוכח שר"פ חולק שהרי לא אסר אלא במקומה וסובר שאיסורו רק משום זוהמא וא"כ מאי שנא מצואה על בשרו].

ואולם הרי"ף (בברכות כה, ומובא גם בתוס' שם. וכן נקט הריטב"א כאן ועוד) נקט שהקושיא היא מרב הונא. ולכן פסק כמותו – כי סתמא דגמרא מקשה מדבריו. [וגם משום שרב הונא רבו של רב חסדא היה (ע' ב"מ לג וחולין יט). וכן פסק הרי"ד שם, ולזה נוטה דעת הרשב"א ותלמידי רבנו יונה. ואילו רב האי גאון ורבנו חננאל פסקו כרב חסדא לחומרא. וכן נוטה הרז"ה].

'או שהיו ידיו בבית הכסא...' גרסת ספרי ספרד (כ"ה ברי"ף ועוד): 'או ידו מטונפת מבית הכסא'. פירוש, ידו מאוסה מחמת הקינוח בבית הכסא ואין אדם אוכל בה, הגם שאין עליה צואה הנראית לעין; רב הונא מתיר להתפלל שהרי אין לבו ועיניו רואים צואה כלל. ורב חסדא אוסר שהרי היד הזו אינה ראויה לומר שירה, שדעת האדם אוננת ממנה וכל עצימתי תאמרנה כתיב. 'וזה פירוש נאה' (מלחמות ה' ברכות כה).

'דיבר עם חבירו והפליג – נוטל שתי ידיו ונכנס... לא אמרן אלא לשתות'. רש"י מפרש הטעם שמא יתן פרוסה לתוך פיו, אבל על השתיה לבדה לא שמענו חיוב נטילה. וכן פסק השלחן-ערוך ושאר פוסקים (קנח, ו, קע, א). [ולדעת המגן-אברהם (קע, א. וכן נקט המשנ"ב) אינו מברך על נטילה זו אלא אם בא לאכול פת. והמאמר-מרדכי חולק].

ויש סוברים שהשתיה צריך ליטול יד אחת (עפ"י התוספתא המובאת בברכות מג.). ומפרשים מה שאמרו כאן 'לא שנו אלא לשתות' – כלפי הרישא הדברים אמורים שנוטל יד אחת, אבל מה ששנינו בסופא נוטל שתי ידיו – באכילה מדובר (עפ"י רשב"א בתורת הבית הלכות נטילת ידים ו, ה. וכן כתבו הראשונים בשם ריב"א).
א. יש סוברים שעיקר נטילה זו אינה מן הדין אלא משום שממאס המסובים שיסברו שבא לשתות ביד ששפשף בה ולא נטלה (ע' חדושים ובאורים בבאור התו"י. וע"ע בשפת אמת).
ב. יש שכתבו שאפשר גם לפרש"י צריך נטילת יד אחת לשתיה, וזה שהוצרך רש"י לומר שמא יאכל, היינו כדי לבאר הסיפא שנוטל שתי ידיו (עפ"י רעק"א).

ואולם דעת הרא"ה (בבדק הבית שם) שהקובע עצמו לשתות, גם שלא בשעת אכילה צריך ליטול שתי ידיו [עכ"פ כשידיו מסובאות בבירור. ע' מאירי], ובכך מתפרשת סוגיתנו כפשוטה שצריך ליטול שתי ידיו לשתות (וכן נקט הגר"א לעיקר – או"ח קנח, ו).

'חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום, וכולן בקודש על בית הפרוה חוץ מזו בלבד' – שהיתה בחול בדוקא לפי שאיננה מחובת היום אלא כשאר כל אדם הנכנס לעזרה. ומסתבר שיש לו לטבול ולקדש קודם שייכנס למקום שענוש כרת (עפ"י תוס' ישנים להלן לא. ד"ה חמש).
 וצדדו שם לומר שאפילו לרבי יהודה שאמר טהור הנכנס לעזרה אינו טעון טבילה אלא מדרבנן, מודה כהן גדול ביום הכפורים שהיא מדאורייתא, קל וחומר מטבילות וקידושין שעושה כהן גדול באותו יום כשמחליף בגדיו ועבודותיו מקודש לקודש, כל שכן מחול לקודש.

ולכאורה יש לסייע לכך, שהרי לאביי אליבא דרבי עקיבא (לעיל יד:), כהן טובל לפנות ערב ואם כן לרבי יהודה שאמר מצורע אינו טובל שכבר טבל מבערב כדלהלן, מה טעם צריך לטבול טבילה ראשונה [והלא גם ר"י סובר טבילה זו כמו ששנו בבירייתא להלן לב.]. – אם לא משום הקל-וחומר דבן זומא, שאף שבשאר ימות השנה לרבי יהודה אין ללמוד מיוהכ"פ (וכמו שהקשו התוס' שיש לפרוך כמה פירוכות), ביוהכ"פ גופא יש ללמוד טבילה ראשונה משאר טבילות.

ואולם הרמב"ם (עבודת יום הכפורים ב, ג), מפרש שלכך טבילה זו היתה בחול שלא כשאר טבילות, מפני שאינה אלא להוסיף כוונתו שאם יזכור טומאה ישנה שבידו – יפרוש ממנה, והיינו סרך טבילה שאמר רבי יהודה בסמוך. וכן כתב רש"י להלן (לב: ד"ה מה). וצ"ל גם לשיטתם ש"מ ביוהכ"פ החמירו יותר משאר ימות השנה שאעפ"י שטבל בערב צריך לטבול בראשית כניסתו לעבודה כנ"ל.

ולפי דבריהם יש מקום לומר שלדעת בן זומא שהטבילה היא מדאורייתא, צריך לטבול גם טבילה ראשונה בקודש. כן צידד הגרעק"א להלן בדעת רש"י. [אך קשה שנצטרך לומר לדבריהם שרבי יהודה אינו סובר חמש טבילות הלכה למשה מסיני כדברי רבי חסדא (להלן לב. ורש"י), ומה הכריחם לפרש שיש מחלוקת בדבר זה. ואין לומר מפני שטובל טבילה ראשונה בחול מוכח שאינה מהלכה, שאם כן תימה לומר שרב חסדא יסבור שטובל בקודש דלא כסתם משנתנו. וצריך לומר שלרש"י יתפרש 'גמירי חמש טבילות' כלומר סך כל הטבילות חמש עם הטבילה הראשונה שחיובה מדרבנן, אבל הטבילות שחיובן מדאורייתא מהלכה למשה אינן אלא ארבע. ולהרמב"ם י"ל שלשון 'גמירי' לאו דוקא הלכה למשה מסיני אלא הלכה המקובלת במסורת, וכ"כ אחרונים בדעתו (ע' בחדושי הנצי"ב. וע"ע הליכות עולם ב; חות יאיר קצב, לב; תורת נביאים 'תושבע' פ' כה, א; שד"ח כללים ג, מז – אודות לשון 'גמירי').]

(ע"ב) 'אמר ליה אביי לרב יוסף: נימא רבנן דפליגי עליה דרבי יהודה כבן זומא סבירא להו, והאי דקתני מצורע להודיעך כחו דרבי יהודה, או דילמא שאני מצורע דדייש בטומאה? אמר ליה: שאני מצורע דדייש בטומאה...'. נחלקו המפרשים ז"ל בפירוש דעת חכמים; יש סוברים שלשיטתם הנכנס לעזרה אין צריך טבילה כלל מלבד מצורע שהוא רגיל בטומאה (כן מפורש בחדושי הריטב"א שחכמים חולקים על דינא דמתניתין, וכן פירש הלחם-משנה ועוד).

אבל בלקוטי הלכות כתב שכפי הנראה ממהלך הסוגיא חיוב טבילה לנכנס בעזרה הוא מוסכם באין חולק, אלא שחכמים סוברים שאם טבל מבערב אינו צריך טבילה כשנכנס שחרית מלבד מצורע דדייש בטומאה.

הנה התוס' כתבו שכשאמרו 'כבן זומא סבירא להו' לא באו להוציא מרבי יהודה שהרי גם רבי יהודה מצריך טבילה מדרבנן. ולכאורה אין מובן לדבריהם (כפי שתמהה רש"י) הלא לרבי יהודה שהטבילה משום סרך בלבד, אין המצורע צריך טבילה כשטבל מבערב, ואם כן בדוקא נקטו בגמרא 'כבן זומא' – אך נראה שהתוס' נקטו כדבר פשוט שהספק בגמרא הוא שמא חכמים אינם מצריכים טבילה כלל, גם למי שלא טבל מבערב (וכן משמע מפשט לשון תו"י ורש"י בסמוך, וכהבנת הריטב"א), וזהו שכתבו לפי הצד הראשון שבספק שלא באו לאפוקי מדברי רבי יהודה, היינו באופן שלא טבל מבערב שהכל מודים שצריך טבילה. ומה שהכריחו לרב יוסף לומר שחכמים חולקים על בן זומא ורבי יהודה ועל סתם מתניתין, המצריכים טבילה לכל הנכנס לעזרה – כי פשטות משנת מדות משמע כן שרובנן נקראת 'לשכת המצורעים' ששם מצורעים טובלים, ומשמע ששאר כל אדם אין טובלים, וסתמא דמלתא לא טבלו מבערב.

ויש להעיר שלפי זה נחלקו רבי יהודה וחכמים בסברות הפוכות; לחכמים מצורע הגם שטובל מבערב צריך טבילה ואילו שאר כל אדם אינם צריכים טבילה אפילו לא טבלו אמש, ואילו לרבי יהודה הדין להפך, מצורע אינו צריך טבילה שכבר טבל מבערב ושאר כל אדם שלא טבל מבערב צריך טבילה. וע"ע בסמוך.

דף לא

'איבעיא להו מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט... תיבעי לרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה; עד כאן לא קאמרי רבנן התם דלא קא עביד עבודה אבל הכא דקא עביד עבודה לא'. מפשטות דברי הגמרא ורש"י (נראה שלזה כיוון הריטב"א (ל סע"ב) שהביא כן מפרש"י. ולחנם כתב המהדיר שתיבת 'פרש"י' טעות סופר) משמע שחכמים אינם מצריכים טבילה כלל כאשר נכנס לעזרה ואינו עובד, גם אם לא טבל מבערב. ומכאן סיוע לדעת המפרשים האומרים כן כנ"ל (וכן יש לדקדק מלשון התוס' בובחים לא: ד"ה ובטמאים).

[והיו יכולים להסתפק ללא סכין ארוכה אלא בכל אדם הנכנס לעבוד בעזרה, האם חכמים מודים בזה

א. זבח שנשחט קודם עלות השחר – נפסל, ויצא לבית השריפה (ביום זבחכם). וכן מליקת העוף וקמיצת המנחה – דינם כשחיטה. כן שנה אביו של רבי אבין.

ומבואר בגמרא שלענין הקומץ אין הדין מוסכם אלא תלוי בשאלה האם הלילה נידון כ'מחוסר זמן' אם לא; אם נחשב מחוסר זמן אזי אין הכלי מקדש בלילה, אף לא ליפסל – הלכך יכול להחזיר את הקומץ לכלי ולשוב ולקמוץ ביום. ורק אם לילה אין 'מחוסר זמן' – נתקדש בכלי להיפסל.

א. כתבו התוס' [דלא כמו שניתן לדייק מרש"י. וכ"ה בתורי"ד. וע' גם בחדושי הנצי"ב]: אין חילוק אם נתן את הקומץ בכלי לאחר שקמץ או לא נתן, בכל אופן נפסלה המנחה מיד שקמץ בלילה ונשרפת מיד בלא 'עיבור צורה'. ואם לא קמץ, לא נפסלה בלילה אבל נפסלת בלינה בעלות השחר שהרי היא נתונה בכלי שרת – למאן דאמר לילה לאו מחוסר זמן.

[ומשמע מדברי התוס' שכתבו תישרף מיד, ששריפת קדשים כשר לעשותה בלילה – מלבד בנותר ששריפתו ביום דוקא. וכן מבואר מדברי הרמב"ם (מע"ה ק, ז, ה). ואולם אין הדבר מוסכם. ע' גבורת ארי ושפת אמת וחדושים ובאורים; מנחת חינוך קמג; טורי אבן ר"ה לב; בית הלוי ח"א יט; אבי עזרי פסוה"מ יח, כד; מע"ה ק, ד, א]. ומדברי התוס' במקום אחר נראה שגם אם קמץ בלילה, לא נפסלה המנחה עד לאחר עלות השחר (עתוס' מנחות ק. ד"ה אלא).

ב. משמע מדברי התוס' (בד"ה כמו) שאם ידע שהוא לילה וקמץ ונתן בכלי ולא נתכוין לקדש – לא נפסל [למר זוטרא ואיתימא רב אשי], נעשה כמי שנתנו הקוף. ואילו בדעת רש"י (בד"ה נעשה) יש מקום לצדד בדבר (ערש"ש שיח יצחק ומרומי שדה).

ג. הרמב"ם פסק (מחוסרי כפרה ג) לילה – מחוסר זמן, ולפי זה אין הלכה כאבוב דרבי אבין לפסול מנחה שנקמצה בלילה מיד, ואכן הרמב"ם השמיט זאת (מרומי שדה).

ב. מבואר בגמרא שכלי שרת אינו מקדש את מה שבתוכו אלא אם הוא נתון בזמן הקרבתו, בין לענין שיהא כשר להקרבה ובין לענין שייפסל בכל אותם פסולים השייכים בקדושת הגוף [כגון במגע טבול יום ומחוסר כפורים, או להיפסל ביציאה].

ואם ניתן בלילה, אור ליום הקרבתו; אם נוקטים 'לילה' – מחוסר זמן, הרי זה כנייתן שלא בזמנו ולא נתקדש כלל. ואם 'לילה' – אין מחוסר זמן' (כאבוב דרבי אבין) הריהו קדוש ליפסל אבל אינו קדוש ליקרב.

דין לחם הפנים שסודר לאחר השבת – נתבאר במנחות ק.

דפים כט – ל

מט. א. העובד במקדש והלך להסיך רגליו או להטיל מים, האם צריך לטבול ולקדש ידיו ורגליו בשובו לעבוד? ב. היה יושב בסעודה ויצא להטיל מים או דיבר עם חברו והפליג – האם צריך ליטול ידיו שוב?

א. זה הכלל היה במקדש: כל המיסך את רגליו (לנקביו הגדולים) – טעון טבילה, וכל המטיל מים – טעון קידוש ידים ורגלים. ובארו שלכך מקדש ידיו מפני שמצוה לשפשף ניצוצות הניתזות עליו.

א. אם לא עשה כן – עבודתו פסולה (כן משמע מרמב"ם ביאת מקדש ה, ה). בספר חדושים ובאורים (כח). צדד לומר שרק לענין קידוש ידים ורגלים פסל בדיעבד, אבל הטבילה אינה אלא מדרבנן ואין עבודתו פסולה בדיעבד.

גם בשפת אמת מבואר שנקט בפשיטות שהטבילה היא מדרבנן. וכן צדד הגר"מ אריק בספרו טל תורה.

ומלשון התו"י משמע שהקידוש אינו מדאורייתא עכ"פ כשלא שפשף בידיו (וכן נקט המנ"ח קו). אבל בבית הלוי (ח"א ה, יד) כתב על פי סתימת דברי הרמב"ם שבכל אופן פוסל עבודה אם לא קידש, גם אם לא שפשף – כי מהתורה חייב לקדש מפני הסח הדעת בשמירת ידיו שהרי מצוה לשפשף. ונקט כהנחה פשוטה שאם פוסל עבודה ודאי הוא מדאורייתא. ובהו"ב לא כתב כן (וע' כו"ב בתוס' לב סע"ב שנראה שאם שחטו התמיד באופן הפסול מדרבנן, שוחטים קרבן אחר. וע"ש בספר אמת ליעקב).

ב. גם אם ידיו נקיות ולא שפשף ניצוצות – צריך קידוש ידים ורגלים, שלא חילקו רבנן (עפ"י תו"י ועוד). ויש פוטרם (ע' מנחת חינוך קו; טל תורה).

ג. מתוס' ישנים משמע שהמיסך את רגליו, מלבד טבילה צריך גם קידוש ידים ורגלים.

ד. משמע מרש"י שקידוש ידים ורגלים האמור כאן – מן הכיור הוא. וצריך עיון הלא הטעם הוא רק משום ניצוצות ולא משום הסח הדעת (שפת אמת).

ב. שנו בתוספתא: הלכה בסעודה; אדם יוצא להשתין מים – נוטל ידו אחת (– זו ששפשף בה. רש"י. ואם לא שפשף – אינו צריך נטילה. פוסקים) ונכנס. דיבר עם חברו (בחוץ. פוסקים) והפליג (= שהה) – נוטל שתי ידיו ונכנס.

וכשהוא נכנס לא יטול מבחוץ ויכנס – מפני חשד, אלא נכנס ויושב במקומו ונוטל שתי ידיו ומחזיר הטיפח (= הכלי שנוטל בו) על האורחים (י"ג: 'מחזיר פניו לאורחים' כשנוטל. עפ"י רי"ף ותר"י ברכות פ"ח; רשב"א ומאירי; שלחן של ארבע). אמר רב חסדא: דוקא כשיושבים לשתות, אבל לאכול – נוטל מבחוץ, שלא יבוא לחשדו. אמר רב נחמן בר יצחק: אני אפילו לשתות גם כן נוטל מבחוץ כי ידוע שאנן דעת הנני ולא יחשדוני שלא נטלתי (והוא הדין לכל כיוצא בו, אדם ידוע בטבעו שהוא אסטניס אף לשתיה. עפ"י מאירי ועוד).

א. רש"י מפרש שהצריכו נטילה לשתיה שלאחר המזון, שמא יתן פרוסה לתוך פיו [וי"מ שדרכם היה לאכול מעט בעת השתיה. עפ"י תר"י ברכות]. ויש סוברים שהשתיה עצמה מחייבת נטילה; יש אומרים ידו אחת ויש אומרים שתי ידים – כשקובע עצמו לשתיה. אבל השלחן ערוך (קנהו, והרמ"א (קע, א) פסקו ששתיה בלבד שלא בשעת אכילה אינה צריכה נטילה.

ב. לענין ברכה על הנטילה; אם הפליג ובא לאכול – צריך לברך. ואם לא בא לאכול אלא לשתות – לדעת מגן אברהם אינו מברך, וכן הובא במשנה–ברורה (קע, א). והמאמר–מרדכי כתב לברך. ג. עשה צרכיו ולא הפליג; המשנה–ברורה הכריע לברך אם נטפפו ידיו, אבל אם נגע בשאר דברים כגון מלמולי זיעה וכדו' ובכלל זה הטיל מים ושפשף ניצוצות – לא יברך. והחזון–איש (כה, ט) נטה מחילוק זה וכתב שהמברך לא הפסיד, והמיקל משום ספק ברכה כדעת מהרש"ל [שסובר אפילו כשעשה צרכיו וטינף ידיו לא יברך] – אין מוחים בידו.

ד. אם כשיוצא שומר את ידיו – יש מהראשונים שכתבו שאין צריך נטילה כשהחזיר (עפ"י תניא רבתי כב ושבלי הלקט. יש להעיר שבאנצ. תלמודית (ח"ט עמ' תקעג) מובא מהבאה"ל קנה, ז שלא נקט כן. אך נראה שהבאה"ל לא דיבר בהפסקה בתוך הסעודה אלא כשנטל ולא התחיל לאכול אלא הפליג, שהנטילה התבטלה. וכ"מ מהדין שבסמוך שהביא המשנ"ב עצמו).

כתבו פוסקים (ברכ"י בשם צרור החיים) שאם נטל בידו חתיכת פת כשיצא החוצה – אין צריך ליטול, שבכך אינו מסיח דעתו משמירת ידיו (מובא במשנ"ב קע סק"ט).

ה. לדעת הרשב"א (במשמרת הבית הל' נטילת ידים), יצא והפליג צריך ליטול ידיו בפנים אף לאכילה, וזה שאמרו בגמרא כאן שאין צריך – מדובר כשיצא להטיל מים. ואילו דעת הרמב"ם והרא"ה והטור שאף ביצא לדבר עם חברו יכול ליטול ידיו בחוץ לאכילה.

וכן יש להקל (ע' שעה"צ קע סק"י. י"א לפי דעה זו שדוקא ביצא והפליג צריך ליטול בפנים כשנכנס לשתות, אבל הטיל מים ושפסף יכול ליטול בחוץ, שלא יחשדוהו. עפ"י פרי מגדים בא"א סק"ה בדעת תוה"ק). לענין ברכה על המזון כשהחזיר למקומו – ע' בפסחים קא-קב.

דין צואה במקומה ועל בשרו – נתבאר בברכות כה.

דף ל

- ג. א. טהור הנכנס לעזרה – האם טעון טבילה ומדוע?
ב. כהן שעבד במקדש ולא קידש ידיו ורגליו שחרית – האם עבודתו כשרה? ומה דינו של כהן גדול שלא קידש ידיו ורגליו כשמחליף בגדיו בין עבודה לעבודה?
ג. מצורע ביום השמיני לטהרתו, שבא להכניס בהונותיו לעזרה – האם צריך טבילה?
ד. מי שהסיח דעת משמירת גופו מטומאה, ובא להכנס למקדש – האם צריך הזאת שלישי ושביעי?
א. אין אדם נכנס לעזרה לעבודה, אפילו טהור, עד שיטבול. בן זומא אמר שטבילה זו נלמדת ב'קל וחומר' מטבילות כהן גדול ביום הכפורים. ולדבריו הרי זה חיוב מדאורייתא. ואילו רבי יהודה אומר: טבילה זו מדרבנן, כדי שיוכור על ידה טומאה ישנה שבידו ויפרוש. ובארו שלדברי הכל אם לא טבל ועבד – לא חילל, אלא שלבן זומא עבר ב'עשה' ולרבי יהודה עבר על מצות חכמים.
משמע בגמרא נפקותא בין בן זומא ורבי יהודה – כשטבל מאמש על דעת ליכנס למקדש; לבן זומא טעון טבילה למחר, ולרבי יהודה אין צריך. (וכן מבואר בראשונים).
לדעת חכמים החולקים על רבי יהודה, נקט רב יוסף: הנכנס לעזרה אין צריך טבילה אלא מצורע בלבד הואיל ורגיל בטומאה, אבל שאר כל אדם לא. ואולם נסתפקו בגמרא (לא). שמא זה רק כשנכנס ללא עבודה אבל כשעובד צריך טבילה, ואפילו עומד חוץ לעזרה ושוחט בסכין ארוכה. ועלה ב'תיקו'.
א. בספר לקוטי הלכות משמע שלא פטרו חכמים מטבילה אלא אם טבל מבערב. וכן פסק להלכה. ולכאורה היה נראה מפשטות דברי רש"י (לא. ד"ה תיבעי) ותוס' ותו"י (בד"ה כבן) שחכמים פוטרם לגמרי. וכן דעת הריטב"א והלחם-משנה שלחכמים אין הנכנס לעזרה טעון טבילה אלא מצורע בלבד (וע"ע בשו"ת אגרות משה ח"מ ח"ב נד, ג. וצ"ע).
ב. כניסה ללא עבודה; לדעת רש"י ותוס' (עפ"י הירושלמי) צריך לטבול, אלא שבזה אף לבן זומא אינו אלא מדרבנן, גזרה שמא יעבוד – כן כתבו התוס'. [הרי"ד הוסיף שגם לעבודה בלא כניסה צריך טבילה, כגון שעומד שם מקודם, כשבא לעבוד עבודה – טעון טבילה. וכן כתב בשפת אמת. וע' גבורת ארי שפירש 'אין אדם נכנס לעבודה' – אף בבמה שאין שם כניסה].
ויש חולקים וסוברים דוקא שעושה שם מעין עבודה, כגון מצורע המכניס בהונות למתן דם, או קריאה והנחת ביכורים (עפ"י תו"י; תורא"ש; ריטב"א).
ויש למדים מדברי הרמב"ם שהעתיק לשון המשנה, שאין חיוב טבילה אלא לעבודה ממש (עפ"י חדושי הנצי"ב ועוד. וע' בזבח תודה שפקפק בזה).
ג. לדברי תוס' ישנים ותורא"ש (כאן ולהלן לא.), אין בן זומא מחייב טבילה מדאורייתא אלא בכהן הלוכח בגדי קדש [בדומה לטבילות יום הכפורים שלובש בגדי קדש ועובד], אבל בשאר כל אדם אפילו כשבא לעבוד, כגון שחיטה – מדרבנן.

ד. טבילה זו היתה ב'לשכת המצורעים' שבעזרת נשים – כדברי רבי יהודה. אפשר שחכמים אינם חולקים בדבר ואפשר שסוברים שהיתה במקום אחר, או שמא לשיטתם אין צריך טבילה אלא מצורע וכנ"ל (עפ"י תוס').
ה. הלכה כרבי יהודה (עפ"י רמב"ם עבודת יום הכפורים ב,ג).

ב. כהן שעבד ללא קידוש ידים ורגלים שחרית – עבודתו פסולה (גזרה שוה 'חוקה' 'חוקה' ממחוסר בגדים. ודינו במיתה בידי שמים. עפ"י זבחים יט).
כהן גדול שלא טבל ולא קידש בין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה – עבודתו כשרה [אלא שעבר בעשה: ורחץ במים את בשרו ולבשם].

ג. מצורע ביום השמיני לטהרתו טובל ועומד בשער ניקנור ליתן עליו מדם האשם ומלוג השמן. וטבילתו נעשית ב'לשכת המצורעים' שבמקצוע עזרת נשים. רבי יהודה אומר: אין צריך טבילה שכבר טבל מבערב. לפי אפשרות אחת בגמרא מודה רבי יהודה שאם לא טבל מאמש על דעת ביאת מקדש – טעון טבילה שחרית.
[מבואר בגמרא טעמם של חכמים משום שהמצורע הורגל בטומאה לכך חוששים שמא נגע בטומאה אחר שטבל אתמול. ולפי בן זומא חיוב טבילה זה הוא מדאוריתא, כאמור למעלה].
הלכה כחכמים (רמב"ם הל' מחוסרי כפרה ד).

ד. אמר רבי דוסתאי בר מתון אמר רבי יוחנן: הסח הדעת – צריך הזאה שלישי ושביעי (להיכנס למקדש. והוא הדין לאכילת קדשים. ע' זבחים צט; רמב"ם הל' אבה"ט יג,ג).
המסיח דעתו מטומאת שרץ ולא ממת – הריהו כטמא שרץ וטעון הערב שמש (עפ"י זבחים צט).
בכל מקום שאמרו שאין צריך הזאה לטמאי שרץ ונבילה וכד' – מדובר שלא הסיחו דעתם משמירת טומאת מת (תוס').

דף לא

נא. א. טבילת הנכנס לעזרה – האם יש בה תורת חציצה אם לא?
ב. ביאה במקצת לעזרה – האם צריך לה טבילה?
ג. השוחט מחוץ לעזרה בסכין ארוכה – האם צריך טבילה?
א. אף על פי שטבילת הנכנס לעזרה מדרבנן (לרבי יהודה (רש"י). או אף לבן זומא – כאשר אינו עובד. תוס'), אמר רב יוסף לאביי – חוצץ; כל מה שתקנו חכמים כעין דאוריתא תקנו.
אפילו חציצה במיעוט הגוף שאינה חוצצת בטבילה מדאוריתא, חוצצת אף בטבילה זו שמדרבנן (עפ"י ספר האשכול הל' תפילה א).

ב. אמר רב יוסף: ביאה במקצת שמה ביאה לענין הצרכת טבילה לנכנס לעזרה.
דין ביאה במקצת לענין חיוב טמא שנכנס במקצתו למקדש – בזבחים לב. וע' גבורת ארי כאן אם שני הנידונים תלויים זב"ז.